

Een moderne katholieke kerk

lezing voor de parochie van de H. Nicolaas te Den Helder, 12-11-2008

Het doel van mijn lezing vanavond is tweeledig: aan de ene kant wil ik uw kennis over de oud-katholieke kerk vergroten als u nog weinig daarover wist, of wat opfrissen als die kennis er wel was, maar in de loop der tijden was weggezakt is. Maar daarnaast wil ik ook graag naar de situatie van vandaag de dag, ja zelfs naar de dag van morgen: ik wil graag met u wat nadenken over waar de kerk nu voor staat en wat haar taak zou kunnen zijn in de toekomst. In giet mijn verhaal dus in drie delen, een eerste deel geschiedenis onder de titel 'Ontstaan van de kerk', een tweede deel 'Wezen van de kerk', waarin we nagaan wat vanuit die geschiedenis belangrijke aspecten zijn van het kerk-zijn op de oud-katholieke manier; en een derde deel 'Roeping van de kerk', over de voortzetting van de oud-katholieke manier van kerk-zijn naar de toekomst toe.

1. Ontstaan van de OKK

Gewoonlijk wordt het ontstaan van de oud-katholieke kerk gedateerd op de verkiezing van Cornelis Steenoven tot aartsbisschop van Utrecht. Maar daar is meteen al iets moeilijks mee aan de hand, want hij werd twee keer gekozen: de eerste keer op 17 november 1722, de tweede op 27 april 1723. Die dubbele verkiezing toont al aan, dat er iets bijzonders aan de hand was met die verkiezing. En dat klopt ook: de verkiezing van Steenoven tot aartsbisschop van Utrecht is feitelijk de uitkomst van een lange periode, waarin er onenigheid was binnen de katholieke kerk in de toenmalige Republiek der Verenigde Nederlanden.

Gewoonlijk worden dan de drie 'hoofdgeschillen' opgevoerd, waarover een deel van de katholieke kerk in de Republiek - het deel, dat later de Oud-Katholieke Kerk zou gaan vormen - strijd voerde met het centrale kerkgezag in Rome. Die drie hoofdgeschillen - zo worden ze al sinds de 18de eeuw aangeduid - betreffen het Formulier van Alexander VII, de bul Unigenitus en de positie van het kapittel van Utrecht. Ik moet met name op de eerste twee punten kort ingaan, omdat die altijd als doorslaggevend zijn gezien in het conflict van de OKK met Rome. Omdat ik dat vanavond maar kort kan doen, is de schets een beetje grof en het verhaal soms kort door de bocht geworden; maar misschien komt dit de duidelijkheid ten goede. Het belangrijkste is dat ik die eerste twee punten in een ruimer verband probeer te zetten en zo laat zien dat ze feitelijk symptomen zijn van een andere vraag, die daarachter schuil gaat.

Bij het Formulier van Alexander VII gaat het om een document uit 1656, waarin vijf stellingen waarvan men stelde dat ze uit de Augustinus van Cornelis Jansenius kwamen, werden veroordeeld. Iedereen die een baan in de kerk nastreefde of wilde afstuderen aan een katholieke universiteit, moest dat Formulier ondertekenen. Dat stuitte op weerstand bij diegenen die Jansenius hadden gekend en degenen die zijn opvattingen deelden. Want Jansenius had met zijn boek de genadeleer van de kerkvader Augustinus verdedigd tegen de interpretatie van de jezuiet Molina. Deze

laatste was van mening dat de mens op basis van zijn vrije wil tot op zekere hoogte kon meewerken aan het bereiken van zijn heil, terwijl Jansenius volhield dat zelfs voor dat meewerken Gods genade onontbeerlijk was. U hoort al: hier speelde zich een theologische discussie op niveau af, die lang niet iedereen precies kon volgen. De afgedwongen ondertekening van de veroordeling van Jansenius' boek was dan ook een veel te grof en ongenueanceerd middel om de discussie te beslechten. Trouwens: de vijf stellingen waarvan men aannam dat die uit de Augustinus kwamen, konden niet alle vijf in het boek worden aangewezen; ze waren een soort parafrase, een omschrijving, van wat Jansenius bedoeld zou kunnen hebben als je hem in een bepaalde richting interpreteerde. Maar of dat ook de goede interpretatie van Jansenius was, was maar helemaal de vraag, want de schrijver zelf was gestorven in 1638, twee jaar voordat zijn boek door zijn vrienden was uitgegeven. De bul Unigenitus betrof een vergelijkbare zaak in 1713, maar vijftig jaar na het Formulier. Met de bul werden met niet vijf, maar met 101 stellingen de aantekeningen veroordeeld die de Franse theoloog Pasquier Quesnel bij zijn bijbelvertaling had gepubliceerd. Die aantekeningen ademen dezelfde strenge augustijnse sfeer, die ook Jansenius' boek al had gekenmerkt, en werden dus 'jansenistisch' genoemd. Door wie? Door de jezuiten, de tegenstanders van die strenge interpretatie van Augustinus.

Wat hadden die jezuiten nu tegen de strengere interpreten van Augustinus? Het antwoord heeft veel te maken met de politieke gebeurtenissen gedurende de 17de en de 18de eeuw. Mede door de Reformatie — zo kun je zeggen — was er een einde gekomen aan de symbiose van kerk en staat die de periode van de Middeleeuwen had gekenmerkt. In die symbiose, dat samenleven van kerk en staat, was de staat religieus gefundeerd; de vorst regeerde bij de gratie Gods en was feitelijk onderworpen aan de macht van de kerk. De samenleving was doordrongen van religie: denk aan een stad als het middeleeuwse Amsterdam, waarvan het centrum tussen de wallen bijna geheel uit kloosters bestond. De wetenschap bestond niet los van de godsdienst, de aarde was plat en de zon draaide daar omheen. Aan deze hele middeleeuwse wereld was in de 16de eeuw een einde gekomen; de Reformatie kan daarvan als symptoom worden gezien: in het protestantisme is de centrale vraag niet meer hoe de geïnstitutionaliseerde kerk het heil via de sacramenten bemiddelt, maar: hoe sta ik, individuele mens, tegenover God? De rechtvaardiging door het geloof, een centraal punt in de protestantse theologie, is kenmerkend voor de nieuwe tijd.

Hoe ging de katholieke kerk met deze nieuwe situatie om? En hier komen we dan aan de kern van de problemen die Utrecht en Rome meer en meer van elkaar zouden gaan scheiden. De jezuitenorde werd in de 16de eeuw als een spirituele en tegelijk militante beweging opgericht, om in een soort nieuwe kruistocht de moslims in het Midden-Oosten te gaan bestrijden. Maar toen in Europa de Reformatie opkwam, richtte alle aandacht zich op de ketters in het eigen gebied. De jezuiten richtten zich er op invloed te krijgen op twee terreinen van het maatschappelijk leven: aan de vorstenhoven en op het gebied van het onderwijs. De jezuiten werden biechtvaders van de leiders van het volk, de vorsten, en probeerden via hen ook de bevolking van het land voor het katholieke geloof te winnen of te behouden. En om invloed te krijgen op de intellectuele elite van een

land, probeerden zij sleutelposities te krijgen aan de universiteiten. Het duidelijkst is deze ontwikkeling in Frankrijk te zien, waar een belangrijke protestantse kerk was ontstaan. Maar als de biechtvader van de koning een jezuïet is, wordt die kerk systematisch eerst gewoon geplaagd en uiteindelijk uitgeroeid of verbannen — de Hugenoten die naar de Republiek kwamen. Ook aan de Sorbonne, de theologische faculteit van de Parijse universiteit, kregen de jezuïeten veel invloed. Een eerste slachtoffer was Antoine Arnauld, die de Augustinus van Jansenius had verdedigd en uit de Sorbonne werd gestoten in hetzelfde jaar waarin het Formulier van Alexander VII werd gepubliceerd.

Wat was het alternatief voor de methode van de jezuïeten om de Reformatie te bestrijden? In feite was dat nu net de methode die Jansenius had gevolgd in zijn Augustinus, die Quesnel volgde in zijn aantekeningen op de bijbel en — en daar komen we straks aan toe — de manier waarop de oud-katholieken in de Republiek hun kerk georganiseerd wilden zien. Jansenius had nauwkeurig onderzoek gedaan, alle werken van Augustinus twintig keer gelezen en een zeer genuanceerde visie daarop geschreven. Quesnel had de bijbel in het Frans vertaald — dat had al een pedagogisch doel, de opvoeding van de individuele gelovige, maar met zijn aantekeningen daarbij daagde hij elke gelovige die kon lezen uit om zijn geloof serieus te nemen, om zich te vormen. Hoort u hoe die twee methodes uiteen lopen? Bij de jezuïeten wordt het geloof als het ware opgelegd, via de vorst of de universiteit.

Wat was het alternatief voor de methode van de jezuïeten om de Reformatie te bestrijden? In feite was dat nu net de methode die Jansenius had gevolgd in zijn Augustinus, die Quesnel volgde in zijn aantekeningen op de bijbel en — en daar komen we straks aan toe — de manier waarop de oud-katholieken in de Republiek hun kerk georganiseerd wilden zien. Jansenius had nauwkeurig onderzoek gedaan, alle werken van Augustinus twintig keer gelezen en een zeer genuanceerde visie daarop geschreven. Quesnel had de bijbel in het Frans vertaald — dat had al een pedagogisch doel, de opvoeding van de individuele gelovige, maar met zijn aantekeningen daarbij daagde hij elke gelovige die kon lezen uit om zijn geloof serieus te nemen, om zich te vormen. Hoort u hoe die twee methodes uiteen lopen? Bij de jezuïeten wordt het geloof als het ware opgelegd, via de vorst of de universiteit. De voornaamste deugd is gehoorzaamheid, zelfs als je het ergens niet mee eens bent. Bij die andere methode — hoe zullen we die noemen: 'jansenistisch' als geuzennaam? — gaat het om de individuele geloofhouding, die zich binnen de katholieke traditie vormt. Maar u hoort al: als je voor deze laatste methode kiest, kun je al gauw van protestantisme beschuldigd worden, want daar ging het óók al om die persoonlijke geloofhouding, die zich afzette tegen de geïnstitutionaliseerde kerk. En dat gebeurde dus ook: Jansenius strenge genadeleer werd als half-protestants verdacht gemaakt, en ieder die hem verdedigde werd 'jansenist' genoemd. Je moest het Formulier van Alexander VII en de bul Unigenitus aannemen, omdat de kerk die voorschreef Als je dat niet in overeenstemming kon brengen met je geweten of je verstand, dan was je ongehoorzaam aan de kerk. Om nu het verhaal tot zover even samen te vatten. In reactie op de uitdaging van de Reformatie tekenen zich twee stromingen binnen de katholieke kerk af die met elkaar in botsing komen. Er is een stroming die de nadruk legt op het geloof van de

kerk als geheel en dit geloof via autoritaire methoden oplegt aan de individuele gelovigen. Deze stroming zoekt zijn steunpunt bij de macht van de staat, dus de vorsten, en bij de opleiding van de elite, dus aan de universiteiten. De kerk wordt dus hervormd van bovenaf. Een andere stroming komt feitelijk tegemoet aan de kritiek van de protestantse Reformatie, en zoekt het aangrijpingspunt voor een hervorming van de katholieke kerk in de individuele geloofshouding; de kerk wordt dus hervormd van onderop.

En hiermee komen we dan eindelijk aan het derde conflictpunt van Utrecht en Rome: het voortbestaan van het metropolitaan kapittel van Utrecht. Een kapittel is een vergadering van geestelijken, die samen een bepaalde taak hebben. En de taak van dit kapittel wordt aangeduid met het woord 'metropolitaan': het is de vergadering die bij elkaar komt om de metropoliet, de aartsbisschop van Utrecht van advies te dienen of – als hij er niet is – te kiezen. Wie zaten er in dat kapittel? Afgevaardigden van de kapittels van de stad Utrecht. Die kwamen dus bij elkaar als er een nieuwe aartsbisschop moest worden gekozen. Nu traden er in de 16de eeuw twee belangrijke wijzigingen op in het functioneren van dit kapittel. De eerste was dat het kapittel weliswaar formeel het recht bezat om de bisschop te kiezen, maar dat dit recht zich soms feitelijk beperkte tot het accepteren van de kandidaat die door de vorst, Karel V of Filips II, werd voorgesteld. Dus wat bleef er nog over van dat 'kiezen'? De zaak werd na de vrede van Munster in 1648 nog dingender, want nu wás er helemaal geen Spaanse koning meer: de Republiek was een nieuwe zelfstandige natie met de Staten-Generaal aan het hoofd. De tweede wijziging kwam toen Utrecht protestants werd en de kapittelplaatsen – en de daaraan verbonden inkomsten – steeds meer door protestanten werden ingenomen die geen bisschop meer kozen. Om een beide problemen een einde te maken, richtte apostolisch vicaris Filippus Rovenius, in 1633 het 'vicariaat' op, dat de taken van het oude metropolitaan kapittel – dat nog steeds bestond – overnam: het bijstaan van de bisschop in het bestuur van de kerk en indien nodig het verkiezen van een nieuwe bisschop. Zo probeerde Rovenius de katholieke kerk in de Republiek, die tijdens de Reformatie alles had verloren: kerkgebouwen, beleggingen, landgoederen..., op te bouwen.

En hier openbaarde zich nu ook in toenemende mate de botsing tussen de twee eerder beschreven stromingen in de kerk: de stroming die het geloof van de kerk als geheel propageerde, en de stroming die een sterke persoonlijke geloofshouding verkondigde. Van Rovenius en zijn opvolgers kun je zeggen dat ze nooit de ene tegen de andere houding hebben uitgespeeld: ze bevorderden een persoonlijke geloofshouding, maar die ging nooit ten koste van de band met Rome. Pas later, toen het conflict tussen de twee stromingen onhoudbaar was geworden, was een positiekeuze ook onvermijdelijk.

Het vervolg van het verhaal veronderstel ik bekend: de opvolgers van Rovenius benadrukken hun eigen positie als aartsbisschop van Utrecht en de rechten van het vicariaat als de legitieme opvolger van het oude metropolitaan kapittel; hun tegenstanders, met name leden van kloosterordes als de jezuiten die het pastoraat proberen over te nemen, zeggen dat de oude kerkelijke infrastructuur geheel verloren is gegaan en dat alleen de paus een nieuwe bisschop kan aanstellen. Als apostolisch vicaris Petrus Codde weigert om het Formulier van Alexander VII te

ondertekenen en zich daardoor blindelings te onderwerpen aan Rome, dan is zijn lot bezegeld: hij wordt geschorst en afgezet. Aanvankelijk is het verzet erg groot en protesteren meer dan 300 priesters in de Republiek tegen de maatregelen van Rome. Maar een tiental jaren later is de aanhang van Codde als geslonken tot nauwelijks honderd priesters. En toch houden die weinigen het vol tegen de geestelijken die zich bij de beslissingen van Rome neerleggen: ze kiezen Steenoven tot opvolger van Codde. En daarmee is dat jaar 1723 wel niet de stichtingsdatum van de oud-katholieke kerk — want die oud-katholieke kerk is de legitieme voortzetting van de oude katholieke kerk — maar toch wel een datum om te onthouden. Tot zover nu het ontstaan van de oud-katholieke kerk.

2. Wezen van de kerk

In het voorgaande probeerde ik het ontstaan van de oud-katholieke kerk te vertellen. En eigenlijk was het grote punt, dat die kerk niet zozeer is ontstaan, maar een stroming binnen de katholieke kerk is die bepaalde accenten legt, anders dan andere stromingen. En waarom spreek ik nu van 'stroming' en niet van 'kerk' — omdat dat geheel zich afspeelt binnen de traditie van datgene dat als 'katholiek' kan worden beschouwd. Anders gezegd: binnen de oud-katholieke traditie gaat niets wezenlijks verloren van wat katholiek is, en er wordt niets toegevoegd wat niet katholiek zou zijn.

En daarmee kom ik dan direct aan het eerste en belangrijkste aspect van de oud-katholieke traditie: ze is volop en volledig katholiek. Wat is dat 'katholiek-zijn' dan? Het woord 'katholiek' betekent 'algemeen' — de katholieke kerk is de algemene christelijke kerk, over de aarde verspreid in verschillende plekken en tijden. Maar wat reken je daar dan onder en wat niet? Hiervoor wordt vaak de beroemde uitspraak van Vincentius van Lérins gebruikt: 'wij houden vast aan datgene wat altijd, overal en door iedereen is geloofd, want dat is waarlijk katholiek.' En wat dan altijd, overal en door iedereen geloofd, is datgene dat door de algemene concilies onder woorden is gebracht. Die algemene concilies waren de meest representatieve vergadering die de kerk ooit heeft gekend: alle kerken waren daar vertegenwoordigd, de kerk was nog niet gesplitst in een westerse katholieke en een oosterse orthodoxe kerk — zoals wél na 1054 — en kon dus nog als één geheel gelden. De uitspraken van die concilies hebben het hoogste gezag voor ons. En wat doen we dan met de uitspraken van de paus? Daarvan moet je zeggen dat die niet altijd, overal en door iedereen zijn geloofd, want in de vroegste kerk had de paus niet zo'n machtspositie als hij later heeft gekregen. In de oude kerk was de paus van Rome vooral bisschop van Rome, en daarmee ondanks zijn erepositie een doodgewone collega van alle andere bisschoppen. Pas veel later, in de hoge Middeleeuwen is er die stroming geweest die de macht van de paus systematisch heeft uitgebouwd en vergroot, totdat hij uiteindelijk door het Vaticaans Concilie van 1870 onfeilbaar werd verklaard. De oud-katholieken volgen dus die andere stroming, die van de persoonlijke geloofsvorming á la Jansenius en Quesnel, tegemoetkomend aan de kritische opstelling van de protestantse kerken, verbondenheid zoekend met alle andere van Rome onafhankelijke katholieke kerken. Daarbij doet ze eigenlijk niet nieuws, maar volgt ze juist een oud spoor uit

de geschiedenis van de kerk. Daar duidt dat 'oud' op in de term 'oud-katholiek': ze houdt vast aan het oude katholicisme, van de tijd van vóór de machtspretenties van de paus; oud-katholiek dus tegenover nieuw-rooms. De uitspraak van Vincentius heeft dus twee kanten: enerzijds brengt het onder woorden wat er onder het katholieke geloof moet worden verstaan, namelijk datgene dat altijd, overal en door iedereen is geloofd; en anderzijds geeft het dus ook de vrijheid aan, die elke gelovige heeft om zijn persoonlijke weg in dat geloof te vinden. Want alleen datgene wat altijd, overal en door iedereen is geloofd, is waarlijk katholiek — al het andere mag je dus best geloven of aanhangen, zolang het niet strijdig is met dat eerdere. Dus je mag best met bomen praten of de paus vereren, als je daarmee maar niet ingaat tegen iets uit de algemeen aanvaarde katholieke traditie. Dat dit niet altijd gemakkelijk is, werd duidelijk bij de discussies rond de wijding van vrouwen. Sommigen vonden deze wijding van vrouwen in strijd met wat altijd, overal en door iedereen was geloofd en daarom een ontoelaatbare inbreuk op het katholiek geloof, anderen vonden dat er binnen dat geloof juist wel ruimte voor was, omdat dat alleen door mannen uitgeoefende priesterambt nu net niet altijd, overal en door iedereen was geloofd. En weer anderen, maar dat waren er maar heel weinig, vonden dat het zelfs voortvloeide uit het katholiek geloof.

Hoe ziet dat katholieke geloof van alle tijden er dan uit, hoe wordt dat concreet? Met deze vraag ga je over tot de praktische vormgeving van het geloof hoe doe je dat nu? Als je de geschiedenis van de Oud-Katholieke Kerk nagaat, moet je allereerst zeggen: de kerk is er om mensen tot het heil in Christus te brengen en ze doet dat door de verkondiging van het evangelie en door de bediening van de sacramenten. Bij dat laatste hanteren we — in het spoor van de katholieke traditie — het zevental van doop, eucharistie, vormsel, boete en vergeving, ambtswijding, huwelijksinzegening en ziekenzalving; waarbij we dan vervolgens — tegemoetkomend aan de kritiek van de protestanten — zeggen dat doop en avondmaal de belangrijkste zijn. Door middel van de sacramenten gaan mensen deel uitmaken van het koninkrijk van God en vervolmaken ze hun leven als christen. Het andere middel om mensen tot het heil in Christus te brengen, is via de verkondiging van het evangelie. Dat gebeurt bij uitstek in de plechtige voorlezing in de misviering, maar óók in het geloofsonderricht en in vormingspraktijken, zoals zelfs deze avond. Met de geschiedenis in het achterhoofd, begrijpt u dat dit te maken heeft met de persoonlijke vorming en ontwikkeling van elke gelovige; ook snapt u dat deze ontwikkeling geen vrijblijvende zaak is, maar hóórt bij de oud-katholieke traditie.

In de eredienst blijkt de persoonlijke betrokkenheid doordat de gemeente volop meedoet in de liturgie; ook als de priester een handeling verricht, doet hij of zij dat altijd namens de gemeente. Het sterkst blijkt dit voor mij persoonlijk bij het eucharistisch gebed.. dat zegt of zingt de priester alleen, maar het de gemeente die er amen op zegt, en dan niet één keer, maar die. Zo wordt uitgedrukt dat diegene die in het bijzondere ambt staat, dat doet namens en ten behoeve van allen die het algemene priesterschap delen. Ook in de dienst aan de wereld, de diakonale opdracht van de kerk, kun je een oud-katholiek accent onderscheiden. Als het geloof niet van bovenaf wordt opgelegd als een soort gehoorzaamheidseis, dan betekent dit dat diegene die via diakonale hulp wordt bereikt niet als zielig moet

worden beschouwd omdat hij hulp nodig heeft, maar allereerst als broeder of zuster in het geloof, als gelijke.

3. Roeping van de kerk

En hiermee ben ik dan aan het hachelijkste onderdeel aangekomen van mijn lezing van vanavond: de roeping van de kerk met het oog op de toekomst — want wie ben ik om de toekomst juist in te schatten of om te formuleren wat wij met het oog op die toekomst zouden moeten gaan doen? 'Waartoe is de mens op aarde?' 'Om in het hiernamaals gelukkig te worden', zo luidde de eerste vraag van de oude roomse catechismus. Na het 2de Vaticaans Concilie werd het antwoord: 'Om hier en in het hiernamaals gelukkig te worden.' Men had ontdekt dat ook het leven vóór het hiernamaals, dus ons aardse bestaan, de nodige waarde had en dat mensen ook daarin al naar hun geluk mochten streven. De kerk is geroepen om aan dat geluk bij te dragen; sterker nog: ze heeft de middelen om de genade van God aan mensen mede te delen. De kerk is niet zomaar een vereniging van welwillende, lieve mensen – want soms willen mensen ook in de kerk helemaal niets of zijn ze helemaal niet lief voor elkaar of voor anderen. De roeping van de kerk is daarom misschien een verkeerde term; misschien zou je beter kunnen spreken over: de zending van de kerk, haar missie, haar opdracht. Waaruit bestaat die opdracht? In het verlengde van wat ik eerder al zei, ligt de opdracht van de kerk in het zendingsbevel van Jezus, zoals dat aan het einde van het Mattheüs evangelie wordt verteld: 'Mij is gegeven alle macht in de hemel en op de aarde. Gaat dan heen, maak alle volkeren tot mijn leerlingen, doopt hen in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, en leert hen onderhouden al wat ik u geboden heb. En zie, ik ben met u alle dagen, tot aan de voleinding der wereld.' Hierin zitten alle aspecten van het kerk-zijn: allereerst de belijdenis dat Jezus de Christus, de Messias is, die alle macht heeft en bij zijn leerlingen blijft tot aan het einde van de wereldtijd. En vervolgens de wereldwijde naastenliefde, namelijk de opdracht om alle volkeren tot zijn leerlingen te maken, door hen te dopen en te onderwijzen, en hen zo tot het heil in Christus te brengen.

Als je nu de oud-katholieke traditie ziet, kun je zeggen: dat dopen betekent de opname van een kind of volwassene in de gemeenschap van de kerk, het lichaam van Christus. Daarmee wordt een mens bevrijd van zijn aardse beperktheid, van de vergankelijkheid, en verwerft hij of zij een bestaan, een persoonlijkheid die opgenomen is in de heilsgeschiedenis. Door het onderricht leert de gelovige Gods geboden kennen, de weg van boetedoening en de weg ter zaligheid. Wat is er nu specifiek aan de oud-katholieke manier hiervan? Ik denk opnieuw de combinatie van het gevoel voor de katholieke traditie zonder de protestantse kritiek af te wijzen. We dopen kinderen, maar in toenemende mate volwassenen. De doop is hiermee niet alleen meer een soort ritueel begin van een mensenleven, maar het startpunt van een leven als christen, en het gevolg van een welbewuste keuze. Vroeger was het zo dat je catechisatie kreeg voor je aannemen en vormen, en daarna God-zij-dank niet meer. Maar er ontwikkelen zich ook in onze kerk hier en daar groepen volwassenen die willen leren: die vormen gespreksgroepen of ondernemen gezamenlijke activiteiten als museumbezoek of reisjes. Dat geeft al

aan dat men in onze tijd doorheeft dat de lering niet is afgelopen als je volwassen bent, maar en vervolg moet krijgen als je niet wilt vastzitten in je geloof
Uit die twee dingen, de verschuiving van de doop naar de volwassen leeftijd en het voortgaande onderricht, de voortgaande vorming, kun je afleiden dat ook de functie die de kerk voor mensen heeft, verandert. De kerk was vroeger misschien vooral het stevige gebouw, dat al eeuwen vaststond en waar mensen naar toe kwamen om de overgangen in hun levensstadia te laten begeleiden met rituelen die door een gezagsvolle figuur, de priester, uit naam van God werden uitgevoerd. Ik denk dat deze functie ook zeker moet worden vastgehouden naar de toekomst toe. Het verschil is alleen, dat onze wereld zó in beweging is, dat de meeste mensen niet meer als vanzelf naar een kerk toekomen. Nu kun je zeggen dat de kerk moet gaan meehopen om die mensen op drift bij te houden, je kunt ook zeggen: de kracht van de kerk is nu net dat traditionele dat zij heeft, het houvast dat ze kan bieden. Het probleem ligt 'm dan meer in de presentatie van dat heil: er moet een goede voorlichting zijn, in een verstaanbare vorm, die een beroep doet op de eigen verantwoordelijkheid van mensen. Hier liggen voor de oud-katholieken grote mogelijkheden, ja zelfs de kleinheid van de kerk kan een voordeel zijn: nieuwe mensen worden snel herkend en hebben snel een overzicht van de gemeente; er zijn nauwelijks logge grote kerkgebouwen, maar vaak nog schuilkerken, klein en hanteerbaar; onze traditie is altijd al gericht op de persoonlijke vorming van de wezenlijke zeggenschap toestaat. En vervolgens is de OKK altijd bewaarderig gebleven in haar liturgie en de vormgeving daarvan, en kan ze ook in de verbeelding van het geloof continuïteit aanbieden, waar velen het spoor bijster zijn. Het sterkt vind ik echter de katholiciteit van de kerk: we proberen oprecht om de eeuwenlange traditie van de kerk, datgene wat altijd, overal en door iedereen is geloofd, mee te nemen de tijd door. Dat is niet alleen een last voor ons, want het kost toch veel tijd om dat alles te blijven leren en te blijven studeren – maar het is ook een bevrijding: want je leert tegelijkertijd hoe mensen in andere plaatsen en andere tijden het evangelie hebben verkondigd en het hebben gered. Je leert dan – en daarmee ben ik terug bij de vraag naar de genadeleer zoals Jansenius die al tegenkwam – dat de kerk niet zonder mensen kan die zich inzetten om het evangelie gestalte te geven; maar je leert ook dat dat evangelie niet onze eigen uitvinding of ons eigendom is, maar een gave van God aan mensen in wie hij een welbehagen heeft.

Om samen te vallen: de roeping van de kerk ligt in de belijdenis van Jezus als de Christus en in haar opdracht om mensen tot zijn leerlingen te maken. Wil dit een bevrijdende boodschap zijn – zoals ze m.i. ook bedoeld is – dan kan dat niet anders dan uitgewerkt worden in een niet-autoritaire wijze van kerk-zijn. Vanuit de oud-katholieke traditie met haar nadruk op de individuele geloofshouding van elke gelovige zijn er duidelijke aanzetten om ook in de toekomst over een oud-katholieke kerk te spreken.

Ik dank u voor uw aandacht.

Amsterdam/Den Helder 12 november 2008 Dick Schoon